

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra speciální pedagogiky

Adéla Svobodová

**Návrh na vyšetřování artikulace u dětí
předškolního věku**

Bakalářská práce

**Vedoucí bakalářské práce: PaedDr. Blanka
Housarová Ph. D.**

PRAHA 2009

CHARLES UNIVERSITY IN PRAGUE

College of education

Department of special education

Adéla Svobodová

**Diagnostic proposal for the articulation
of preschool children**

Bachelor thesis

**Supervisor of bachelor thesis: PaedDr. Blanka
Housarová Ph. D.**

PRAGUE 2009

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně na základě uvedených pramenů a literatury.

V Roudnici n/L dne 8. dubna 2009

Švabodová J

.....

Děkuji vedoucí bakalářské práce PaedDr. Blance Housarové Ph.D. za odborné vedení a pomoc, kterou mi poskytla při vypracovávání bakalářské práce. Dále děkuji MŠ Pohádka v Roudnici nad Labem, která mi umožnila ověřit diagnostický návrh. A samozřejmě i dětem, které bezvadně spolupracovaly.

Název: Návrh na vyšetřování artikulace u dětí předškolního věku

Anotace:

Bakalářská práce se zabývá vyšetřováním artikulace u dětí předškolního věku. Jejím cílem bylo navrhnout dvě metody diagnostiky pro předškolní děti a jejich následné ověření na malém vzorku probandů, abychom zjistili, zda tyto metody mohou sloužit v logopedické praxi. Práci tvoří dvě stěžejní oblasti, konkrétně část teoretickou a praktickou. Teoretická část, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů popisuje danou problematiku, ke které patří i artikulační ústrojí, vývoj řeči, fyziologie a patologie tvorby hlásek a diagnostika artikulace. V praktické části jsou definována vhodná kritéria pro výběr slov, zobrazení a metody vhodné pro předškolní věk. Je zde popsán způsob a výsledky šetření a návrh na další úpravu materiálů. Dozvíme se také, zda byly obě metody shledány použitelnými v praxi.

Klíčová slova: artikulační ústrojí, vývoj řeči, fyziologie a patologie tvoření hlásek, diagnostika u dětí předškolního věku

Title: Diagnostic proposal for the articulation of preschool children

Annotation:

This bachelor thesis deals with the investigation of articulation with the children of pre-school age. The aim was to propose two diagnostic methods for pre-school children and later verifying on a small specimen to find out whether this method could be used in speech therapy practice. The work consists of two key areas, namely the part of theoretical and practical. The theoretical part, which by means of processing and presentation of expert sources describes the issue to which it belongs and articulatory disorders, speech development, physiology and pathology of the creation of voice and articulation diagnosis. In the practical part we choose the appropriate criteria for the selection of words, views, and methods appropriate for preschool age. There is described the method and results of verification, the proposal for further treatment and that both methods were found to be applicable in practice.

Keywords: articulatory disorders, speech development, physiology and pathology of creating sounds, diagnosis in children preschool age

Obsah:

Úvod	8
1 Pojmy	9
2 Artikulační ústrojí	10
2.1 Rezonanční dutiny	10
2.2 Vlastní mluvidla	10
3 Vývoj	13
3.1 Etapy vývoje řeči	13
3.1.1 Předřečové období	13
3.1.2 Vlastní vývoj řeči	14
3.2 Fonetický vývoj řeči	16
4 Fyziologie tvoření hlásek a patologie hlásek	18
4.1 Vadná výslovnost v číslech	18
4.2 Tvorba hlásek a patologie tvoření hlásek	19
5 Diagnostika artikulace u dětí předškolního věku	24
5.1 Specifika v přístupu k dětem předškolního věku	24
6 Návrhy na vyšetřování artikulace u předškolních dětí	26
6.1 Cíl	26
6.2 Použité metody	26
6.3 Vzorek probandů	26
6.4 Návrhy diagnostických metod	27
6.4.1 Výběr slov pro diagnostiku	27
6.4.2 Návrh metody na vyšetřování artikulace I	28
6.4.3 Návrh metody na vyšetřování artikulace II	30
6.4.4 Spontánní mluva	32
6.5 Ověřování materiálů	32
6.5.1 Postup při zpracování dat	32
6.6 Výsledky ověřování diagnostických metod	33
6.6.1 Posuzování z hlediska kritérií- výběru slov	36
6.6.2 Posuzování z hlediska výslovnosti	36
6.6.3 Posuzování z hlediska času	37
7 Diskuze	39
Závěr	41
Použitá literatura	42
Přílohy	45

Úvod

Téma návrh na vyšetřování artikulace je v dnešní době velmi aktuální, neboť narušené komunikační schopnosti neustále přibývá. Pro děti předškolního věku je důležitá včasná diagnostika a následná terapie, aby se vstupem do školy měly správnou výslovnost všech hlásek. Pokud tomu tak není, může narušená komunikační schopnost způsobit problémy ve škole, jako jsou osvojení trivia, nebo může způsobit odklad školní docházky. V České republice neexistuje standardizovaný test artikulace, pouze materiály sloužící k procvičování, nebo slova doporučená k procvičování určité hlásky. Tyto materiály si logopedi většinou upravují, nebo si materiál pro diagnostiku sami utvářejí. Toto téma mě zaujalo především proto, že je to práce aktuální, tvořivá, není to pouze opisování literatury. Vybrala jsem si ho také proto, že je z oblasti logopedie, která mě velmi zajímá.

Naším cílem bylo pokusit se sestavit dva návrhy na standardizovaný test artikulace pro devět nejčastěji narušených hlásek. Vymyslet vhodná slova pro předškolní věk, metodiku a vhodně slova zobrazit do obrázků. Dále tyto metody ověřit na malém vzorku dětí, abychom zjistili, zda jsou tyto metody použitelné v praxi.

Z hlediska členění můžeme práci rozdělit na teoretickou a praktickou část. Na začátek jsme si dovolili vymezit základní pojmy. Dále se v teoretické části zabýváme popisem artikulačního ústrojí, vývoje řeči z pohledu ontogenetického a fonetického, správnou tvorbou a patologií nejčastěji narušených hlásek a diagnostikou artikulace. V praktické části se zabýváme už samotným navrhováním diagnostických materiálů, postupů, kreslením obrázků, které jsou dostupné na CD v příloze číslo 4. Také zde popisujeme průběh ověřování metod a zda se tyto diagnostické materiály ověřily i v praxi.

1 Pojmy

Artikulace- tvoření článkované řeči, kterou lze segmentovat na hlásky a dekódovat jako jazykový projev. (Diderot, 1998, s. 136)

Diagnostika - proces rozpoznávání nemoci, odchylky, poruchy; zjišťování anamnestických dat, vyšetření přítomného stavu a další odborná vyšetření mají za cíl odhalit příčiny nemoci, stanovit diagnózu a efektivní způsob terapie, popřípadě stanovit prognózu vyléčení. (Dvořák , 2007, s. 46)

Fonetika - jazykověda nauka o zvukové stránce jazyka z pohledu artikulačního (tvoření hlásek, výslovnost v souvislé řeči) a percepčního (vnímání mluveného jazyka. (Diderot, 1998, s. 685)

Hláska - nejjednodušší, nejmenší a nedělitelný element lidské artikulované řeči. Obecná neznaková jednotka řeči, elementární zvukový segment, který je vymezen výčtem fyzikálních vlastností zvukové matérie (artikulačních, akustických popř. percepčních). (Dvořák , 2007, s. 79)

Konsonant - je souhláska, hláska, jejíž podstatou je šum vznikající tak, že mluvidla stavějí výdechovému proudu do cesty překážku v podobě závěru, nebo úžiny. Čeština má 31 souhlásek. (Dvořák , 2007, s. 186)

Patologie - vědní obor, který se zabývá odchýlnými, patologickými životními jevy a pochody v celé šíři. (Edelsberger, 2000, s. 275)

Slabika - základní stavební jednotka řeči, nejmenší reálná jednotka při tvoření řeči při percepci, jde o jednotku výhradně zvukovou, je tvořena řetězem segmentů uspořádaných podle zvukových principů. (Dvořák , 2007, s. 181) Rozeznáváme otevřené slabiky (končící samohláskou) a uzavřené (kde je na konci souhláska). (Ottova encyklopedie obecných vědomostí, 1908 [online][cit. 15.2. 2009]

Vokál - samohláska, hláska s charakterem tónu, při její artikulaci je průchod vzduchu mluvidly uvolněn, hlasivkový zvuk je formován nadhrtanovými rezonančními dutinami , které vytvářejí svrchní tóny. Český jazyk obsahuje 5 samohlásek. (Dvořák , 2007, s. 176)

2 Artikulační ústrojí

Řeč je tvořena aktivizací uzpůsobených orgánů těla, které jsou seskupeny do ústrojí. Je to ústrojí respirační (plíce a trachea), fonační (hlasivky) a artikulační. Artikulační ústrojí slouží primárně k příjmu potravy (dutina ústní) a také nasávání dýchacích plynů (dutina nosní), tyto dutiny se kříží v dutině hrtanové. Sekundárně slouží tyto orgány k rezonanci hlasu a artikulaci. (Sovák, 1984) Lidský hlas se mění v řeč až činností artikulačního ústrojí. Řídícím orgánem řeči je mozek a v něm tři důležitá centra Brocovo (produkce řeči), Wernickovo (percepce řeči) a Déjerinnovo (řídí příjem optických znaků řeči). (Šiška, 2003)

Za správnou výslovnost zodpovídá artikulační ústrojí, které se skládá z tří **rezonančních dutin** - nosní, hrdelní, ústní a **vlastních mluvidel** - rty, jazyk, zuby, dásně, spodní čelist, tvrdé patro, měkké patro a čípek. (Šiška, 2003)

2.1 Rezonanční dutiny:

Dutina nosní - zůstává prakticky neměnná, její rezonance (pokud je zapojena) dává hlasu charakteristické zabarvení. (Štejgerle, 1973) Podílí se pouze na artikulaci nasálních hlásek (V Češtině M, N, Ň). (Hubáček, 1975)

Dutina hrdelní - se mění podle toho, jak se pohybuje kořen jazyka a hrtan a tím se mění její rezonance. (Štejgerle, 1973) Dutinou hrdelní při artikulaci prochází výdechový proud. Podílí se také na akustickém obrazu hlásky. (Romportl, 1973)

Dutina ústní - se skládá z pohyblivé dolní a nepohyblivé horní čelisti. Tato dutina je ohraničena v předu rty, jejichž základem je kruhovitý sval. (Hála, Sovák, 1955) Strop dutiny ústní je tvořen tvrdým patrem, které přechází v měkké patro a to je zakončeno čípkem. Ve měkké spodině dutiny ústní se nachází orgán jazyk. (Ohnesorg, 1974) Tvar a velikost dutiny ústní lze nejvíce obměňovat, a to pomocí mluvidel. Tvoří se zde hlavní artikulační pohyby při tvoření většiny hlásek. (Romportl, 1973)

2.2 Vlastní mluvidla:

Rty - se dělí na horní a dolní ret, které ohraničují dutinu ústní. Štěrbina mezi rty může měnit tvar i velikost. Účast rtů na artikulaci je buď aktivní (B, M, P..), nebo

pasivní (T, D, N). (Hubáček, 1975) Rty se mohou zaokrouhlovat, zaostřovat, nebo vyšpulovat. (Romportl, 1973)

Jazyk - je nejdůležitějším a nejpohyblivějším mluvním orgánem. (Štejgerle, 1973) Přední nejpohyblivější část jazyka se nazývá hrot, střední hřbet a zadní část kořen. Vazivová přepážka, která prochází středem jazyka, je přirostlá ve předu dole k spodině ústní dutiny, tzv. jazyková uzdička. (Ohnesorg, 1974) Povrch jazyka je kryt sliznicí s papilami (tím pádem je drsný). Na stranách jazyka se nachází papily chuťové. (Hála, Sovák, 1955) V klidové poloze spočívá jazyk na spodině dutiny ústní a špička jazyka se popírá za horními řezáky a pod dásní. (Štejgerle, 1973) Při artikulaci vykonává jazyk rozmanité jemné, složité a velmi diferenciované pohyby, jazyk je vlastním orgánem pro tvoření velké většiny hlásek. (Hubáček, 1975, s.28)

Zuby - se dělí na horní a dolní. Dospělý člověk má 32 zubů (řezáky, špičáky, třenové zuby a stoličky) a děti 20 zubů (řezáky špičáky a stoličky). Pro tvoření hlásek mají největší význam řezáky o něco menší špičáky a nejmenší význam mají stoličky. (Romportl, 1973) Důležité je také přesný skus zubů.

Dásně - pro artikulaci jsou významné hlavně alveolární výběžky. To je část, kde jsou ve sklípcích uloženy kořeny zubů. Zde se při jídle nejvíce rozmělnuje potrava. (Romportl, 1973) Slouží jako pasivní protějšek při artikulaci jazyka. Hlásky tvořené na tomto výstupku nazýváme dásňové. (Palková, 1994)

Spodní čelist - je připevněna ke spodu lebky čelistními klouby, jejichž bezproblémový pohyb je důležitý pro otvírání úst. (Hubáček, 1975) Dolní čelist s horní čelistí svírá tzv. čelistní úhel, který se mění s artikulací jednotlivých hlásek a je na něm závislá i hlasitost mluvy. (Romportl, 1973) Spodní čelist vykonává nejen pohyb nahoru a dolů, ale také dopředu a dozadu, aby usnadnila artikulaci jazyka a rtů. (Štejgerle, 1973)

Tvrdé patro - tvoří přední část stropu dutiny ústní. Při artikulaci je pasivní, na artikulaci se podílí tím, že se k němu přimyká, nebo přibližuje jazyk. (Štejgerle, 1973) Důležité pro artikulaci je správné klenutí patra. (Romportl, 1973) Tvrdé patro můžeme z fonetického hlediska rozdělit na přední a zadní, což se neshoduje s anomií. (Hála, Sovák, 1955)

Měkké patro - začíná v oblasti posledních dvou stoliček. Můžeme jej rozdělit také na část přední a zadní. Měkké patro se na tvorbě hlásek podílí aktivně - mění tvar i polohu. (Romportl, 1973) Jeho důležitou funkcí při artikulaci je tvorba patrohltanového závěru, který znemožňuje průchod vdechového proudu do dutiny nosní. Mimoto obdobně jako k tvrdému patru se k němu přibližuje nebo přimyká jazyk. (Štejgerle, 1973) Při tvorbě nosových hlásek se měkké patro mírně nadzdvihuje. Závěr není vždy stejně silný (nejsilnější je při artikulaci vysokých samohlásek). Problém může nastat, když měkké patro nemůže dutinu nosní úplně uzavřít. (Hubáček, 1975, s.28)

Čípek - je výběžkem zbytnělé sliznice a ukončuje měkké patro. Čípek se účastní při artikulaci hlásek jen zcela výjimečně, většinou jen pasivně následuje měkké patro. (Palková, 1994)

3 Vývoj

3.1 Etapy vývoje řeči

Vývoj řeči se dělí na jednotlivá stádia, kterými by mělo projít každé dítě. Etapy vývoje řeči jsou u každého dítěte individuální. Můžeme je rozdělit na předřečová období a stadia vlastního vývoje řeči.

3.1.1 PŘEDŘEČOVÉ OBDOBÍ

Prvním stádiem je **období křiku**, které trvá přibližně do třetího měsíce. Je to první forma komunikace mezi dítětem a matkou. Tento křik je reflexní, vzniká v hrtanu bez aktivní účasti dalších částí mluvidel. (Palková, 1994) Od jednoho měsíce stáří je kojeneček schopen odlišit zvuk lidského hlasu od okolních zvuků, odlišuje samohlásky a znělé souhlásky od neznělých. (Vágnerová, 2005) Od šestého týdne se křik diferencuje. Křik dítěte vyjadřuje nejprve nepříjemné pocity (tvrdý hlasový začátek), později příjemné (měkký hlasový začátek). (Housarová, 2003, 145 s.)

Období křiku kolem třetího měsíce pomalu přechází do **období broukání**. Nejprve vznikají takzvané zvučky, což je náhodné navození hlásek (například při jídle, nebo opakování pohybů sání), které nemá stabilitu ani platnost segmentů řeči. (Palková, 1994) Jde většinou o zvuky zadojazyčné chrčivé, nebo inspirační (grrr, chrrr). (Hála, Sovák, 1955) Dítě vytváří více zvuků, než se objevuje v jeho mateřské řeči. Tímto dítě získává pohybové prototypy pro pozdější tvorbu řeči. (Seeman, 1955)

Dalším stádiem předřečového období je napodobivé **žvatlání**, které se objevuje kolem šestého až osmého měsíce. V období napodobivého žvatlání již dítě začíná napodobovat zvuky své vlastní i zvuky svého okolí. Zvuky se už začínají podobat čím dál více řeči, uplatňují už pouze hlásky a slabiky, které se používají v jejich mluvě. (Vágnerová, 2005) Zde už uplatňuje sekundární okruh řeči, motoricko - kinesteticko-akustický. Dítě se snaží napodobovat výraz obličeje, čímž zapojuje pohybový smysl, učí se vnímat sluchové podněty a tím zapojuje smysl sluchový a upoutáno pohybem úst, tváře a gestikulace zapojuje též smysl zrakový. (Ohnesorg, 1985)

Téměř současně s napodobováním slyšeného slova se začíná vyvíjet i rozumění slova. (Seeman, 1955, 23s.) Kolem desátého měsíce nastává poslední stádium předřečového období **rozumění řeči**. Dítě už začíná reagovat na zvuky okolí svým žvatláním, navazuje kontakty a začíná řeči rozumět. Reakce tu není vyvolána obsahem slov, ale především melodickou modulací svou roli má také gestikulace a mimika. (Ohnesorg, 1985) Rozumění řeči se podporuje nacvičováním různých stereotypů, které jsou označovány vždy stejnými slovy (udělej paci paci, ukaž jak jsi veliký...). (Seeman, 1955) Už v tomto věku dítě projevuje chuť k mluvení, kterou v nich musíme podporovat. (Ohnesorg, 1985)

3.1.2 VLASTNÍ VÝVOJ ŘEČI

Vlastní vývoj řeči začíná okolo jednoho roku života, ve starší literatuře př. Seeman, Sovák, Kábele uvádí, že vlastní vývoj začíná o něco později, v pátém čtvrtletí života dítěte.

Okolo prvního roku života začíná období **emocionálně - volicionální**, ve kterém dítě vyjadřuje své pocity a přání, vytváří první slova. Základem tvorby prvních samostatných slov je slabika. Dítě vyjadřuje slabikou celé slovo, nebo větu (tzv. větná slova). (Seeman, 1955) Dítě má zprvu tendenci slabiku opakovat (iterace). Mohou se však objevovat slova dvojslabičná i trojslabičná bez opakování. (Ohnesorg, 1985) Děti v tomto období začínají chápat symbolická gesta. Často použijí dříve nonverbální označení a až vzápětí slovo k danému jevu. (Vágnerová, 2005)

V období **asociačně-reprodukčním** začíná dítě přenášet označení pro osoby, zvířata a věci na osoby zvířata a věci podobné. (Kábele, Filčíková, 1966) Dítě má tendenci předměty, zvířata a osoby generalizovat (každá paní je teta). (Seeman, 1955) Spojuje výraz s konkrétním jevem, proto je řeč ještě na úrovni první signální soustavy. Začíná tvořit první mluvní celky (mama, papu). (Sovák, 1965)

Koncem druhého roku nastává období **logických pojmů a gramatické stavby řeči**. Tímto stádiem dítě přechází z první signální soustavy do druhé. (Sovák, 1965) Přestává předměty generalizovat a začíná poznávat, že každý předmět má své označení. (Kábele, Filčíková, 1966) Tím začíná proces zobecňování. Charakterem této doby je otázka „Co je to?“, dítě se ptá i na předměty, které již zná. Opakováním se slovo fixuje

a zpřesňuje se artikulace. Z gramatiky už začíná ohýbat slova a správně spojuje slova v krátké řetězce. V řeči se vyskytují agramatismy, opakování, přeřikávání. (Seeman, 1955)

Od čtvrtého roku začíná období **intelektualizace řeči**, které přetvárá po celý život. Dítě si rozšiřuje slovní zásobu, zdokonaluje gramatickou stavbu. Neustále tvoří delší a složitější věty. Prohlubují se pochody abstrakce a zobecňování, tím se podporuje rozvoj dětského myšlení. (Seeman, 1955) V tomto období děti nejčastěji používají otázky „Proč?“ a „Jak?“ V tomto stádiu je také velmi častá egocentrická řeč (mluvení si sám pro sebe bez ohledu na okolí). (Vágnerová, 2005)

Tabulka číslo 1 – vývoj řeči, předřečové období

PŘEDŘEČOVÁ OBDOBÍ		
Období	přibližný věk	signální soustava
Křiku	0 - 3 měsíce	1. signální soustava
Broukání	3 - 6, 8 měsíců	1. signální soustava
Žvatlání	6, 8 - 10 měsíců	1. signální soustava
Porozumění řeči	10 - 12 měsíců	1. signální soustava

Tabulka číslo 2 – vývoj řeči, vlastní vývoj řeči

VLASTNÍ VÝVOJ ŘEČI		
Období	přibližný věk	signální soustava
Emocionálně- volicionální	1.- 2. rok	1. signální soustava
Asociačně- reprodukční	2.- 3. rok	1. signální soustava
Logických pojmů a gramatické stavby řeči	2.- 4. rok	2. signální soustava
Intelektualizace řeči	od 4. roku	2. signální soustava

3.2 Fonetický vývoj řeči

Přechod od neartikulovaných hlásek k fonémům je pozvolný. Každá hláska projde obdobím fixace, toto období je u různých fonémů různě dlouhé. Dítě svou artikulaci přiblíží výslovnosti svého okolí a potom ji s ní ztotožní. Mnohem delší období fixace je u souhlásek, než u samohlásek. Nejpozději se ustaluje výslovnost hlásek, které jsou pro daný jazyk typické. Pro češtinu je to l, potom r a nakonec ř. (Ohnesorg, 1985) Dítě si osvojuje výslovnost hlásek přímo ve slovech, nikoliv izolovaně. Správné rozlišování hlásek napomáhá k správné výslovnosti a také naopak správná výslovnost napomáhá sluchovému rozlišování. Mnohokrát, když dítě ještě nedokáže vyslovit správně například hlásku ř, je schopno rozeznat její správnou výslovnost u druhých. (Dvořák, 1999)

Tabulka číslo 3 – vývoj artikulace

Věk	vývoj artikulace
od 1 do 2,5 let	b, p, m, a, o, u, i, e
	j, d, t, n, l - artikulační postavení se upravuje po třetím roce věku dítěte a ovlivní vývoj hlásky r
od 2,5 do 3,5 let	au, ou, v, f, h, ch, k, g
od 3,5 do 4,5 let	bě, pě, mě, vě, ď, ť, ň
od 4,5 do 5,5 let	č, š, ž
od 5,5 do 6,5 let	c, s, z, r
od 6,5 do 7 let	Ř

(Jurečková, Vysoudilová, 1970 In Salamonová, 2007, s. 338)

U souhlásek párových zprvu často dochází k záměně znělé a neznělé podoby. Znělé souhlásky se vyskytují většinou dříve než neznělé. V dětské řeči se také často vyskytuje měkčení - palatalizace. Typické jsou také asimilace „papap“ (papat) a také disimilace „mededa“ (medvěda). Časté jsou také metateze (přeskupování hlásek) „filajová“ (fialová). Dalším jevem je zkracování slov „kojoč“ (kolotoč). V mluvním

taktu jsou mezi slabikami mezery a rozdíly můžeme také vnímat v melodii a rytmu řeči. (Ohnesorg, 1985)

Věk, ve kterém dítě zvládne správně artikulovat všechny hlásky, je vysoce individuální, některé dítě zvládne správně artikulovat již ve třech letech, jiné až v sedmi letech. Některé děti se však bez dopomoci správně artikulovat nenaučí, což může vést k problémům ve škole, obtíže při osvojování čtení a psaní, nebo je jedním z důvodů odkladu školní docházky (Dvořák, 1999)

rok	průměrná věková výskonnost (%)
1941	38,7
1949	31,3
1958	48,2
1950-1959	30-33
1974	46,1
1984	38,87
1989	38,13
1999	39

ve věku	100%	75%	50%	25%	10%	5%	3%	2%	1%
3-4	3%	17%	33%	49%	60%	67%	71%	73%	74%
5-6	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%

4 Fyziologie tvoření a patologie hlásek

4.1 Vadná výslovnost v číslech

Průzkum vadné výslovnosti se většinou provádí u dětí v prvních třídách na různých místech České republiky (většinou v Praze). Výsledky těchto výzkumů mohou být částečně zkresleny, neboť závisí na vyšetřovateli a jeho metodách výzkumu. (Palková, 1994) Poslední výzkum byl realizován v roce 1999 z kterého vyplynulo, že v prvních třídách se nachází 36% dětí s vadnou výslovností. (Průstová a kol. 2001). Procentuálně můžeme porovnat výsledky výzkumů vadné výslovnosti v průběhu let v tabulce uvedené níže.

Tabulka číslo 4 – přehled výzkumů vadné výslovnosti

autor výzkumu	rok	dyslalie %
Sovák	1941	39,7
Kopecký, Cop, Nosek	1949	31,3
Stehlíková	1958	48,2
Tomiško	1950-1959	30-33
Horklová	1974	46,1
Marek	1984	38,97
Benešová, Bubeníčková, Janotová, Janota	1989	38,13
Půstová	1999	36

(Benešová, Bubeníčková, Janotová, Janota a kol. , 1991; Půstová a kol. , 2000)

Další tabulka uvádí procentuální zastoupení narušených hlásek z předposledního výzkumu v roce 1989 a z posledního výzkumu v roce 1999.

Tabulka číslo 5 – procentuelní zastoupení narušených hlásek

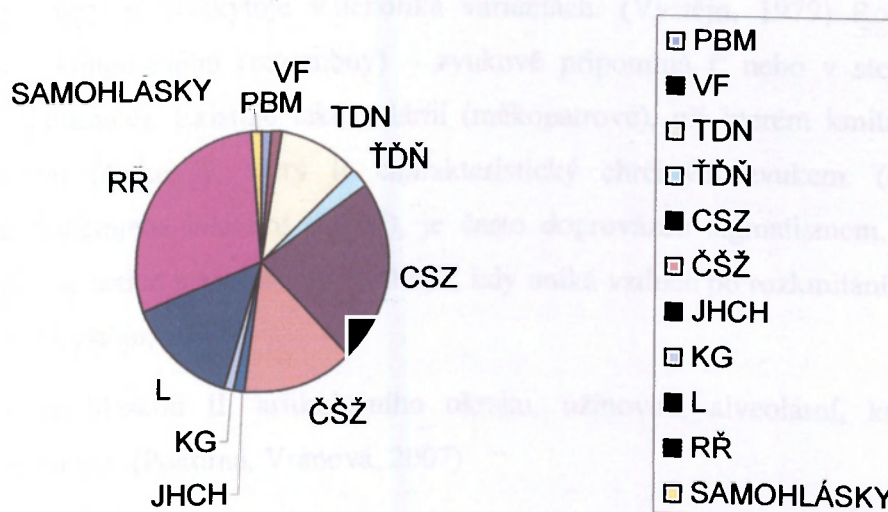
hlásky	PBM	VF	TDN	ŤĎŇ	CSZ	ČŠŽ	JHCH	KG	L	RŘ	SAMOHLÁSKY
výzkum 1989	0,2%	0,1%	7%	0,7%	16%	8%	0,09%	0,1%	5%	13%,16%	1,7%
výzkum 1999	1%	1%	8%	2%	17%	11%	1%	1%	11%	23%	1%

(Půstová a kol. , 2000)

Z této tabulky je zřejmé, že procento vadné výslovnosti za deset let od roku 1989 do roku 1999 vzrostlo. Proto je diagnostika a vše okolo NKS velmi aktuální, a to zejména v předškolním věku, neboť problém s výslovností může nástupem do základní školy tvořit velké potíže. Proto je důležitá včasná diagnostika i terapie již v předškolním věku. (Půstová a kol. , 2000)

Pořadí narušených hlásek se tedy v průběhu let nezměnilo, pouze se procentuálně zvýšilo. Nejčastěji narušenými hláskami jsou tedy Ř, R, C, S, Z, Č, Š, Ž a L, jak je dobře viditelné v grafu uvedeném níže. Těmito hláskami se tedy budu dále zabývat ve své práci.

Grag číslo 1- výzkum z roku 1999- narušené hlásky v koláčovém grafu

4.2 Tvorba hlásek a patologie tvoření hlásek

Jsou zde popsány hlásky, kterými se budu zabývat ve své praktické části bakalářské práce. Hlásky jsou řazeny sestupně od nejčastěji narušených. Nutno dodat, že pro logopedickou praxi se k sykavkám S, Z, Š, Ž přidávají i polosykavky C, Č. (Vyštejn, 1979)

Ř - je hláska tvořená ve II. artikulačním okrsku, je úžinová, alveolární, kmitavá a nepárová. Představuje výjimku mezi samohláskami, protože se vyskytuje ve znělé i neznělé podobě. (Pokorná, Vránová, 2007)

Tvorba: Přední část hřbetu jazyka se vypne k začátku tvrdého patra, okraje hřbetu jazyka se přitisknou k zubům, tudíž jazyk utvoří žlábek. V tomto žlábku proudem a třením vzduchu vniká spirantický šum (podobný jako u š a ž). Přední část jazyka kmitá (menší část než u r). (Trávníček, 1932) R a Ř jsou tvořeny velmi podobně, u ř je menší čelistní úhel (Svačina), kmity jazyka jsou četnější a rychlejší, než u hlásky r a také doba výslovnosti je u ř delší. Ř má také dva odstíny, na začátku slov před samohláskami, mezi samohláskami je hlasné a na konci slov a mezi samohláskami je nehlasné. (Hála, Sovák, 1955) Při artikulaci ř je utvořen patrohltanový uzávěr. (Klenková, 1998)

Patologie: Hlásky Ř je nejčastěji nahrazována (paralálie) jinou hláskou a to nejčastěji j, h, s, z, ž, d, d'. Chybné tvoření hlásky nazýváme jako **rotacismus bohemicus**, který se vyskytuje v několika variantách. (Vyštějn, 1979) Rotacismus bohemicus labiodentální (retozubný) – zvukově připomíná f, nebo v stejné jako bilabiální (obouretné). Existuje také velární (měkopatrové), při kterém kmitá měkké patro, uvulární (čípkový), který je charakteristický chrčivým zvukem. (Svačina) Rotacismus bohemicus laterální (boční), je často doprovázen sigmatismem. Velmi málo se můžeme setkat s nazálním (nosním) ř, kdy uniká vzduch po rozkmitání zadního patra nosem. (Vyštějn, 1979)

R – je hláskou II. artikulačního okrsku, úžinovou, alveolární, kmitavou, nepárovou a znělou. (Pokorná, Vránová, 2007)

Tvorba: Okraje jazyka jsou přitisklé k okraji patra. Hrot jazyka je rozkmitáván výdechovým proudem a střídavě se přibližuje a vzdaluje od alveolárních výstupků. (Ohnesorg, 1985) Počet kmitů není příliš velký (1-2 kmity). Je utvořen patrohltanový uzávěr a rty jsou v neutrálním postavení. (Klenková, 1998)

Patologie: Hlásky R bývá vypouštěna úplně (mogilálie), nahrazována (paralálie) hláskami l, j, h, nebo ve formě patologické **rotacismus**. Varianty rotacismu jsou rotacismus bilabiální (obouretný), který vzniká rozkmitáním obou rtů. Rotacismus interdentalní (mezizubní) tj. když jsou kmity tvořeny jazykem mezi zuby. (Vyštějn, 1979) Při rotacismus laterálním (bočním) je rozkmitána jedna tvář, toto je patrné i zevně. Když je hrot jazyk stočen nahoru a dozadu jde o rotacismus palatální (patrový).

Drsný a chrčivý zvuk vzniká při rozkmitání čípku, jde o rotacismus uvulární (čípkový). Nazální (nosový) rotacismus vzniká, když po rozkmitání měkkého patra vzduch odchází nosem místo ústy. (Svačina) Rotacismus labiodentální (retozubný) vyskytuje se jen zřídka, je vytvářen závěrem horního rtu a dolních řezáků, nebo horního rtu a dolních řezáků. (Klenková, 1998, s. 54) Laryngální (hrtanový) rotacismus vzniká rozkmitáním vychlípkových řas, které se nachází nad hlasivkami. Rotacismus velární (měkopatrový a zadopatrový), vzniká rozkmitáním měkkého patra. (Vyštějn, 1979) Je to nejčastější druh rotacismu. Rotacismus glossofaryngální (jazykohltanový) vzniká mezi hltanem a kořenem jazyka. Zvukově připomíná hlásku ch. Rotacismus mandibulární, hyperkynetický, dvouzvukový se vyznačuje prudkým scvaknutím čelisti. (Klenková, 1998)

Sykavky typu S (polosykavka- C + ostré sykavky- S, Z)

C - je hláska II. artikulačního okrsku, polozávěrová, alveolární, nepárová, neznělá. (Salomonová, 2005)

Tvorba: Při artikulaci **C** se hrot jazyka opírá o dolní řezáky. Rty jsou mírně protaženy ve vodorovném směru, koutky jsou prodlouženy (úsměv). Patro tvoří pevný patrohltanový uzávěr. (Klenková, 1998) Na alveolách je dotyk jazyka zmírněn. Čelistní úhel je nepatrný. (Štejgerle, 1969) Artikulace **c** probíhá ve dvou fázích. V první oslabuje závěr, jazyk se odlepí od alveol a v druhé fázi je jazyk v poloze jako při **s**. (Svačina)

S - je tvořeno ve II. artikulačním okrsku, je úžinové, alveolární, neznělé a párové (s hláskou **Z**) (Pokorná, Vránová, 2007)

Tvorba: Přední část jazyka se přiblíží k alveolárním výstupkům a hrot jazyka se opře o dolní řezáky. Výdechový proud prochází mezi okraji jazyka a patrem a naráží na ostří řezáků, jež jsou blízko u sebe. (Ohnesorg, 1974) Čelistní úhel je nepatrný. (Svačina, 1986) Rty jsou lehce protaženy ve vodorovném směru a koutky jsou zaostřeny. (Klenková, 1998)

Z - je hláska II. artikulačního okrsku, úžinová, alveolární, znělá, párová (s hláskou **S**). (Pokorná, Vránová, 2007)

Tvorba: Hláska Z je tvořena stejně jako S. Akorát při této znělé sykavce je artikulace jemnější, proto je sykot mírnější a tón dutiny ústní nižší, než u párové hlásky neznělé. (Ohnesorg, 1974)

Sykavky typu Š (polosykavka Č + tupé sykavky - Š, Ž)

Č- je hláska tvořená ve II. artikulačním okrsku, polozávěrová, alveolární, neznělá a nepárová. (Salomonová, 2005)

Tvorba: Hrot jazyka se dotýká alveolárního výstupku. Postavení připomíná hlásku Š, ale tiskne se k patru pevněji. (Ohnesorg, 1974) Rty jsou zaokrouhleny a je vytvořen pevný patrohltanový uzávěr. (Klenková, 1998) Zuby by měli být v tzv. klešťovém skusu. (Salomonová, 2007)

Š - je hláskou II. artikulačního okrsku, úžinovou, alveolární, neznělou a párovou (s hláskou Ž). (Pokorná, Vránová, 2007)

Tvorba: Hrot jazyka se zdvihá k patru, kde se stýká s alveolárním výstupkem a vytvoří tak úzký průchod. Rty se sblíží a zaokrouhlují, čímž se zvětšuje rezonanční dutina ústní. (Ohnesorg, 1974) Vzdušný proud je méně ostrý než u S, Z a nenaráží na ostří řezáků. (Klenková, 1998)

Ž - je tvořeno v II. artikulačním okrsku, je úžinové, alveolární, znělé a párové (s hláskou Š)

Tvorba: Stejně jako u S, Z, je u Š a Ž výslovnost podobná. Pouze se liší v pevnosti artikulace. U znělých souhlásek je vždy artikulace méně pevná. (Ohnesorg, 1974)

Patologie sykavek: Dle Vyštejna (1979) chybná výslovnost sykavek působí nejrůzněji ze všech hlásek. Málokdy jsou sykavky vynechávány (mogilálie) mnohem častěji se vyskytuje parasigmatismus, nahrazeny bývají zejména souhláskami t, ch, nebo se nahrazují navzájem. Patologické tvoření se nazývá sigmatismem (šišlavostí). (Vyštějn, 1979) Sigmatismus interdentální (mezizubní), když je hrot jazyka umístěn mezi horní a dolní řezáky. Sigmatismus addentální (přízubní) jazyk se dotýká svým hrotem zadních řezáků, nebo se k nim přibližuje. Často se vyskytuje při nitroušní nedoslýchavosti. Sigmatismus bilabiální (obouretný) - sykavky jsou tvořeny pomocí

obou rtů, mezi nimiž uniká výdechový proud. (Klenková, 1998) Labiodentálním (retozubním) sigmatismem nazýváme, když jsou sykavky tvořeny rtem a horními řezáky. Je možno ho též zařadit do parasigmatismů, jelikož je tvořeno podobně jako hláska f. Laterální (boční) sigmatismus výdechový proud uniká po jedné, nebo po obou stranách jazyka, tím vzniká nepříjemný sykot. Způsobuje to špatné postavení jazyka. Sigmatismus nazální (nosní) výdechový proud vychází nosem, místo ústy, což způsobuje špatný patrohltanový uzávěr. (Vyštějn, 1979) Při laryngálním (hrtanovém) sigmatismu jsou sykavky nahrazeny ostrým šelestem, který vzniká v hrtanu. Sigmatismus stridens (sykavý) se nazývá přehnané tvoření sykavek. Sigmatismus aspirační (vdechový) je tvořen retozubním zvukem při krátkém trhavém vdechu. Sigmatismus mixta (smíšený), když sykavky zní jako nediferencovaný zvuk. (Klenková, 1998)

L - je hláska II. artikulačního okrsku, úžinová, alveolární, boková, kmitavá, znělá nepárová. (Salomonová, 2007)

Tvorba: Hrot jazyka se přitiskne k horním alveolám a vytvoří tak překážku výdechovému proudu tak, že vzduch uniká po obou stranách jazyka. Čelistní úhel dosti veliký, proto můžeme snadno pozorovat postavení jazyka. Rty jsou v neutrálním postavení. (Klenková, 1998) L je naše jediná hláska, při jejíž artikulaci nevychází výdechový proud osou jazyka, ale bokem. (Svačina)

Patologie: L bývá buď vynecháváno, nebo zaměňováno a to většinou za j, h, v. Nesprávné tvoření hlásky nazýváme lambdacizmem. (Svačina) Patologie může vznikat bočními pohyby dolní čelisti, když se při artikulaci jazyk nezvedá, nebo když je „vyhazován“ z úst. (Vyštějn, 1979)

5 Diagnostika artikulace u dětí předškolního věku

Cílem diagnostiky je zjištění příčin, druhu i rozsahu poruchy či vady výslovnosti a stanovení nejen diagnózy, ale také prognózy. (Salomonová, 2005, s.335) Před vyšetřením artikulace shromažďujeme osobní a rodinnou anamnézu, provedeme orientační vyšetření sluchu, zjišťujeme psychomotorický vývoj dítěte, úroveň fonemického sluchu, muzické a rytmizační schopnosti řeči (Klenková, 2006). V České republice oficiálně neexistují artikulační testy, nebo ustálené metody vyšetření artikulace.

Dle Nádvořníkové 2003 se systematické vyšetření artikulace skládá ze dvou částí: spontánního vyšetření řeči a provokovaného vyšetření řeči. Mezi spontánní vyšetření patří bezesporu **rozhovor**. Ten nám u dětí poskytne pouze všeobecný pohled na fonologický systém projevu. Mezi provokovaná vyšetření patří **produkce jednotlivých slov**. Dětem se předkládají obrázky zaměřené na určité hlásky nebo hláskové skupiny. Vyšetřované hlásky se nachází na začátku, uprostřed a na konci slova. Konsonanty a vokály se sledují izolovaně, nebo v kombinaci konsonant-vokál, konsonant-vokál-konsonant a konsonant-konsonant-vokál. Je důležité dbát na posloupnost, volit slova v pořadí podle obtížnosti vyslovování. (Sovák, 1966). Dalším provokovaným vyšetřením je **nápodoba (imitace)**, ta se doporučuje pouze jako doplňková. Dítě má totiž v logopedovi správný vzor, proto může správně napodobit slovo, které předtím tvořilo chybně. Dále se řeč vyšetřuje v **řečovém kontextu**. Sleduje se, jak stejná chyba v jiném kontextu ovlivňuje řečový tok. (Nádvořníková, 2003)

5.1 Specifika v přístupu k dětem v předškolním věku

Může být nesnadné navázat interakci logopeda a dítěte, což je velmi důležité pro diagnostiku a následnou terapii. Dítě ochotně spolupracuje a napodobuje toho, ke komu má důvěru a úctu. (Sovák, 1966) Dítě může mít nepříjemnou zkušenost s lékařem (kterou si spojuje s logopedickou ambulancí), může být bojácné, málo motivované z domova, nebo rozmazlené. Proto je důležitý první dojem. Logoped by měl být milý, na dítě se

usmívat a nehovořit pouze s rodiči. (Sovák, 1978) Dle Klenkové (2006) není dobré se jako logoped oblékat do bílého pláště, děti si to spojují s lékařským prostředím.

Děti předškolního věku mají přizpůsobivou nervovou soustavu. Lehce si osvojí nové návyky, ale také se těžko zbavují zlovyků. Jsou velmi citlivé na zacházení. (Sovák, 1984) Proto nemůže být na dítě kladen nátlak a vynucování. Navázat komunikaci je tedy dobré přirozeně. (Sovák, 1978) Důležité je, aby logopedické vyšetření bylo zábavné, ne příliš zdlouhavé a dítě se nenudilo. (Sovák 1966) Nahráváme-li řečovou produkci dítěte, nemělo by o tom vědět, aby nebylo nervózní. K nahrávání potřebujeme souhlas rodičů. (Nádvorníková, 2005)

Když shrneme odstavce uvedené výše, vyjde nám, že hlavními specifiky v přístupu k dětem v předškolním věku jsou: klidné prostředí

- : kontakt terapeuta s dítětem
- : časově omezená spolupráce dítěte
- : forma diagnostiky

Mezi specifika může patřit také povahová vlastnost dítěte, která se také projevuje v dospělém věku, ale dospělý člověk je schopen, na rozdíl od dítěte, své emoce potlačovat a korigovat.

6 Návrhy na vyšetřování artikulace u předškolních dětí

6.1 Cíl

V praktické části bakalářské práce je naším cílem navrhnout dvě vyšetřovací metody artikulace pro předškolní věk, které by se daly použít k diagnostice v praxi.

Dílními cíly jsou:

- ✓ Navrhnout vhodná slova pro předškolní věk
- ✓ Vypracovat vhodnou formu a postup pro danou věkovou kategorii
- ✓ Vytvořit záznamový arch
- ✓ Ověřit metodu na malém vzorku předškolních dětí

6.2 Použité metody

K ověřování byly použity tři metody sloužící k získávání údajů.

✓ Zaměřené pozorování krátkodobé – Jedním sezením s probandy jsme sledovali, zda námi navržené diagnostické metody plní svoji funkci. Zajímalo nás, zda jsou slova vhodně navržena, zobrazena a zda je vhodně sestaven záznamový arch. Pozorováním jsme také zjišťovali, jak klient s materiálem pracuje a jakou k tomu potřebuje časovou dotaci.

✓ Řízený rozhovor – Jsme použili především k nápovědě, abychom probandy nasměrovali na námi požadované slovo.

✓ Experiment – pro který jsme nejprve navrhli a vytvořili materiály, postupy a metodiku.

6.3 Vzorek probandů

Zde jsou uvedena kritéria podle kterých jsme vybírali vzorek pro naše ověřování.

- ✓ Obě pohlaví

- ✓ Děti předškolního věku od 5,5 (tyto děti by měly mít správnou artikulaci zvládnutou pro bezproblémový vstup do školy)
- ✓ Děti bez zdravotního postižení
- ✓ Děti, jejichž zákonní zástupci souhlasili s provedením ověření

Původně jsme chtěli uskutečnit ověření na větším vzorku dětí, ale z důvodu nesplnění některého z kritérií byl celkový počet probandů pět: konkrétně tři dívky a dva chlapci. A to šestiletá Tereza, šestiletá Daniela, šestiletý Vojtěch, šestiletý Filip a sedmiletý Michal (navštěvuje logopeda ve speciálně pedagogickém centru v Roudnici nad Labem). Všechny tyto děti navštěvují mateřskou školu Pohádka v Roudnici nad Labem.

6.4 Návrhy diagnostických metod

V této kapitole jsme se pokusili popsat jednotlivé metody a kritéria jejich sestavování.

6.4.1 Výběr slov pro diagnostiku

Nejprve jsme si museli zvolit kritéria, ve kterých budeme dané hlásky posuzovat. Zvolili jsme tedy již zmiňované posuzování viz. výše hlásky na začátku, uprostřed a na konci slova. Výjimkou je Z a Ž, neboť se na konci slova v českém jazyce neartikulují. Znělost Z se na konci slova změní na S a hláska Ž na Š. K posuzování jsme ještě přidali hlásky ve shlučích otevřenou (končící na samohlásku) slabiku a uzavřenou (končící souhláskou) slabiku na začátku a uprostřed slova.

Riziko otevřené a uzavřené slabiky může nastat, když dítě začne slovo zdobňovat, z otevřené slabiky se může stát uzavřená a naopak.

Dalším kritériem byl zvolen slovní druh v podobě podstatných jmen, z důvodu dobrého zobrazení slov. Cílem toto zobrazení bylo vystihnout slovo, aby nebylo sporné a bylo na první pohled zřejmé. To hlavně z důvodu časového, aby examinátor nemusel více slovo popisovat a rozvádět. Samozřejmě jsme dávali přednost slovům, která jsou předškolním dětem blízká, se kterými se mohou setkat a která se učí v mateřských školách, tj. zvířata, zelenina, ovoce... Slova by také neměla obsahovat více obtížných, nejčastěji narušených hlásek, např. dvě sykavky.

Vybrat slova na danou hlásku je obtížné, a proto jsme se nechali některými slovy inspirovat, a to v knihách Obrázková škola řeči (Kábele, Pávková, 1988), Slovní patlavost; verbální dyspraxie (Dvořák, 1999) a Diagnostika a odstraňování dyslalie (Dvončová, Nádvořnicková, 1983), ve kterých je uveden výčet slov na danou hlásku.

6.4.2 Návrh metody na vyšetřování artikulace I

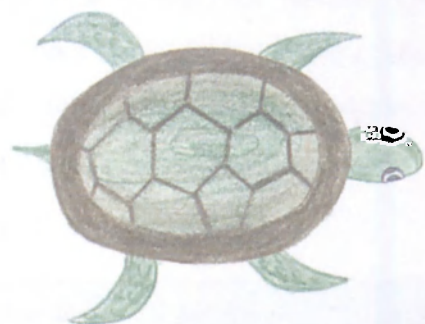
Tato metoda na vyšetřování artikulace (dále jen I.) postihuje 9 nejčastěji narušených hlásek v pozici na začátku otevřená a uzavřená slabika, uprostřed otevřená a uzavřená slabika a hláska na konci slova. Všechna slova se nepodařila navrhnout ideálně, tj., že obsahují více obtížných hlásek a to slova ředkvička, kříž a čepice. Tato baterie tedy obsahuje 43 slov, které můžeme vidět v tabulce níže.

Tabulka číslo 6 – slova I.

hláska	na začátku slova		uprostřed slova		na konci slova
	otevřená slabika	uzavřená slabika	otevřená slabika	uzavřená slabika	
Ř	<u>ř</u> epa (CV)	<u>ř</u> edkvička (CVC)	ku <u>ř</u> e (CV)	<u>kříž</u> (CVC)	<u>keř</u> (CVC)
R	<u>r</u> yba (CV)	<u>r</u> ak (CVC)	pe <u>r</u> o (CV)	<u>hrách</u> (CCVC)	<u>kufr</u> (CC)
C	<u>c</u> ibule (CV)	<u>c</u> op (CVC)	op <u>c</u> e (CV)	<u>pecka</u> (CVC)	<u>klec</u> (CCVC)
S	<u>s</u> ova (CV)	<u>s</u> tan (CCVC)	pu <u>s</u> a (CV)	<u>postel</u> (CVC)	<u>pes</u> (CVC)
Z	<u>z</u> ámek (CV)	<u>z</u> von (CCVC)	ko <u>z</u> a (CV)	<u>hvězda</u> (CCVC)	
Č	<u>č</u> epice (CV)	<u>č</u> áp (CVC)	pa <u>u</u> čina** (CV)	<u>kočka</u> (CVC)	<u>míč</u> (CVC)
Š	<u>š</u> aty (CV)	<u>š</u> nek (CCVC)	ko <u>š</u> ile (CV)	<u>papoušek</u> (CVC)	<u>myš</u> (CVC)
Ž	<u>ž</u> ába (CV)	<u>ž</u> elva (CVC)	ly <u>ž</u> e (CV)	<u>ježek</u> (CVC)	
L	<u>l</u> opata (CV)	<u>l</u> uk (CVC)	ko <u>l</u> o (CV)	<u>vlajka</u> (CCVC)	<u>motýl</u> (CVC)

Tato slova jsme jednotlivě zobrazili do 43 obrázků formátu A5. Obrázky jsou vyobrazeny na čtvrtce, z důvodu životnosti. Pro praxi bychom ještě doporučili zatavit je do fólie, aby déle vydržely a také aby zůstaly čisté a nepomačkané. Obrázky jsou

barevné, aby děti více zaujaly a také proto, aby daný předmět co nejvíce připodobnily, a tím pádem ho probandi snáze a rychleji „přečetli“. Listy obrázků nejsou nijak svázaný, aby si vyšetřovatel mohl listy jednotlivých hlásek popřípadě prohazovat dle své potřeby. Zde je ukázka obrázků na hlásku Ž- želva, žába, ježek, lyže.

Záznamový arch obsahuje samozřejmě místo na důležitá nacionále jako je jméno a příjmení, věk, navštěvovanou mateřskou školu a datum vyšetření. Slova zaměřená na jednu hlásku jsou v tabulce. Pod každým slovem je prázdné okénko, kam se zaznamenává, zda byla daná hláška vyslovena správně či chybně. Pokud je hláška správně vyslovená, označíme ji znaménkem +. Pokud je hláška vyslovena chybně, je nahrazena (poznáme za jakou hlásku), či vypuštěna, označí se znaménkem -. Záznamový arch I. je v příloze číslo 2.

Pokud si chce vyšetřovatel hlásky proházet a začít jinou hláskou, stačí záznamový arch rozstříhat na jednotlivé tabulky a zaznamenávat do nich, nebo si nově sestavený arch okopírovat.

6.4.3 Návrh metody na vyšetřování artikulace II

Druhá diagnostická metoda (dále jen II.) se liší od první hlavně formou. Je navržena také pro 9 nejčastěji narušených hlásek. Slova jsou navržena stejně, tj.: na začátku otevřená a uzavřená slabika, uprostřed otevřená a uzavřená slabika a daná hláska na konci slova. Některá slova jsou dokonce shodná s I. Ani zde se nepodařilo vyhnout se obtížným hláskám v jednom slově (ředkvička, sekera, čepice, červ). Zde jsou slova k diagnostické metodě číslo 2.

Tabulka číslo 7 - slova II.

hláska	na začátku slova		uprostřed slova		na konci slova
	otevřená slabika	uzavřená slabika	otevřená slabika	uzavřená slabika	
Ř	řeka (CV)	ředkvička (CVC)	kuře (CV)	kořen (CVC)	keř (CVC)
R	ryba (CV)	rak (CVC)	sekera (CV)	perla (CCVC)	kufř (CC)
C	cihla (CV)	cop (CVC)	opice (CV)	pecka (CVC)	klec (CCVC)
S	sněhulák (CCV)	sáňky (CVC)	pusa (CV)	kostel (CVC)	nos (CVC)
Z	zelí (CV)	zeď (CVC)	koza (CV)	hvězda (CCVC)	
Č	čepice (CV)	červ (CVCC)	pavučina (CV)	kočka (CVC)	míč (CVC)
Š	šaty (CV)	šipka (CVC)	košile (CV)	taška (CVC)	koš (CVC)
Ž	žába (CV)	želva (CVC)	louže (CV)	ježek (CVC)	
L	lopata (CV)	lampa (CVC)	kolo (CV)	balón (CVC)	pytel (CVC)

V této metodě bylo náročnější volit slova, jelikož se musela tématicky hodit do jednoho obrázku. Základem této metody je čtvrtka o velikosti A4, která slouží jako podklad, na kterém chybí různé předměty, které jsou samozřejmě zaměřené na artikulaci určité hlásky. Tyto předměty jsou vystřihány zvlášť. Děti tedy mají za úkol chybějící předměty doplnit a přitom vyslovit název předmětu. Jak si můžeme ukázat na obrázku zaměřeném na písmeno R. Chybějící předměty rak, sekera, ryba, kufř a perla

jsou naznačeny bílým místem a čárkovanou čarou, což by mělo urychlit čas diagnostiky.

Obrázky jsou opět barevné pro větší zaujetí a přesnost. Opět bychom doporučili obrázky zatavit do fólie, pro delší životnost, o to více, že s tímto materiálem pracují děti.

Druhá diagnostika je podávána hravou formou. S tímto materiálem děti pracují aktivně, tudíž by se měli na práci více soustředit a mohla by je zaujmout na delší dobu.

Záznamový arch této metody je podobný jako u diagnostiky číslo 1. Opět obsahuje nacionále a tabulky pro záznam jednotlivých hlásek. Chybnou hlásku zde označujeme také znaménkem – a správnou +. Vyšetřovatel si opět může hlásky proházet podle potřeby. V příloze číslo 3 je k nahlédnutí záznamový arch II.

6.4.4 Spontánní mluva

V reálu se děti vyšetřují nejen podle řízeného projevu, ale také spontánním projevem. Ten ovšem standardizovat nejde. Proto v rámci našeho návrhu můžeme pouze doporučit hovořit s dítětem o věcech jemu dobře známých, o rodině, jestli mají zvíře... Pro zpestření, lepší zaujetí a odbourání strachu je dobrá dramatizace s maňáskem. Vyšetřující může k dítěti promlouvat prostředkem maňáska, popřípadě může dát maňáska i dítěti. Pro uvolnění atmosféry je také dobré klást „nesmyslné otázky“ typu: „máte doma žirafu?“. Dítě potom nebude tak křečovitě.

6.5 Ověřování materiálu

Ověřit diagnostické metody jsme měli možnost v klidném prostředí sborovny mateřské školky v Roudnici nad Labem. K práci byla potřeba pracovní plocha pro rozložení materiálu. Děti byly zvyklé ve sborovně dělat individuální činnost s paní učitelkou, tudíž jim prostředí nebylo cizí. K práci jsme si zvali děti po jednom a průběh vyšetřování artikulace jsme nahrávali na přehrávač.

Nejprve jsme s dítětem spontánně rozmlouvali, aby se nebálo a motivovali jsme ho sladkou odměnou. Dítěti jsme vysvětlili, co má nejprve dělat v první diagnostice. Poté jsme přešli s tímž dítětem k druhé diagnostické metodě, kterou jsme mu před vyšetřováním vysvětlili. Obě metody vyšetřování jsme zaznamenávali do záznamového archu.

Pokud dítě něco nevědělo, nebo spletlo, byla důležitá blízkost examinátora, aby mu pomohl, navedl ho, nebo aby mu napověděl.

6.5.1 Postup při zpracování dat

Celý průběh ověřování, I. a II. jsme zaznamenávali na mp3 přehrávač, abychom se mohli plně věnovat kontaktu s probandy a také správnému zapisování do záznamového archu, protože i zde musíme sledovat, zda byl navržen správně a zda splňuje dané účely. Data jsem zpracovávali opakovaným poslechem tak, že jsme přepisovali nahrávku do psané podoby. Dobu trvání jak metod diagnostiky, tak vysvětlování diagnostik jsme měřili z poslechu na stopkách.

Důvodem ověřování diagnostických metod byl hlavně ten, zda se dají tyto metody reálně použít u předškolních dětí. Ze získaného materiálu zjistíme, která slova probandům dělala problém. Budeme se zaměřovat na slova, která děti neznaly, nepoznaly, řekly odlišně, zdrobněle. Pokud se vyskytne slovo, které žádné dítě nevědělo, pokusíme se navrhnout jeho alternativu. Zajímat nás také bude čas, za který dítě pochopí, co bude dělat a jak dlouhou dobu bude trvat diagnostika devíti hlásek.

6.6 Výsledky ověřování diagnostických metod

Tato kapitola je věnována ověření, jak diagnostické metody dopadly v praxi u konkrétních probandů. Jde nám hlavně o ověření, zda byla pro obě diagnostiky vybrána a znázorněna vhodná slova pro děti předškolního věku. Dále nás zajímala doba trvání jednotlivých diagnostik. Pro přehlednost jsou získaná data uvedena v tabulkách okomentovaných následující legendou.

Tabulka číslo 8 – symboly a zkratky

Ano- dítě bez pomoci uvedlo uvedený tvar slova
Ne- dítě danou věc nepoznalo (zopakovali slovo po examinátorovi, který jim tím utvořil artikulační vzor)
Nápověda- dítě uvedlo správný tvar s dopomocí (př. Řepa- pohádka o veliké.... Jak dědek s bábou tahali...)
■ „slovo“ – dítě uvedlo nesprávný tvar v tom smyslu, že z otevřené slabiky se stala uzavřená a naopak, popřípadě zdrobněním se sledovaná hláska přesunula z pozice na konci slova doprostřed slova.
- - chybně vyslovená sledovaná hláska
+ - správně vyslovená sledovaná hláska

Metoda I.

Tabulka číslo 8 - výsledky I.

	Tereza	Daniela	Vojtěch	Filip	Michal
Ř					
řepa	ano +	ano +	ano -	nápověda -	nápověda -
ředkvička	ano +	ano +	ano -	ano -	ano -
kuře	ano +	ano +	nápověda -	ano -	ne -

kříž	ano +	ano -	ano -	■křížek -	ano -
keř	ano +	ne +	ano -	ne -	nápověda -
R					
ryba	ano +	ano +	ano -	ano -	■rybka +
rak	ano +	ano +	ne -	ne -	ne -
pero	ano +	ano +	ano -	ne -	ne +
hrách	■hrášek +	■hrášek +	■hrášek -	■hrášek -	■hrášek +
kufr	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
C					
cibule	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
cop	■copánek +	■copánek +	■copánek +	■culíček +	■copánek +
opice	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
pecka	ano +	ano +	ano +	ano +	ne +
klec	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
S					
sova	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
stan	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
pusa	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
postel	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
pes	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
Z					
zámek	ne +	ne +	nápověda +	nápověda +	ne +
zvon	ano +	■zvoneček +	■zvoneček +	ano +	■zvoneček +
koza	ano +	ano +	ne +	ano +	ano +
hvězdy	ano +	ano +	ano -	ano +	ano +
Č					
čepice	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
čáp	ano +	ano +	nápověda +	ano +	ano +
pavučina	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
kočka	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
míč	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
Š					
šaty	ano +	ano +	ano +	ano +	ne -
šnek	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
košile	ano +	ano +	ano +	ne +	ne -
papoušek	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
myš	ano +	■myška +	ano +	ano +	ano -
Ž					
žába	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
želva	ano +	ano +	ano +	ano +	nápověda -
lyže	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
ježek	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
L					
lopata	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
luk	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +

kolo	ano +	ano +	ano -	ano +	ano +
vlajka	ano +	ano +	ano -	ano +	ano +
motýl	ano +	ano +	ano -	■motýlek +	ano +
čas vyšetření	3, 48 min.	4,20 min.	6,55 min.	4,35min.	9,45 min.

Metoda II.

Tabulka číslo...- výsledky II.

	Tereza	Daniela	Vojtěch	Filip	Michal
R					
řeka	ano +	ano +	ano -	nápověda -	Ne -
ředkvička	ano +	ano +	ano -	ano -	ano -
kuře	■kuřátko +	■kuřátko +	■kuřátko -	■kuřátko -	ano -
kořen	ano -	ano -	ano -	ano -	Ne -
keř	ne +	ne -	ano -	křoví -	ano -
R					
ryba	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
rak	ano +	ano +	ano -	nápověda -	Ne -
sekera	ano +	ne +	ano -	ano -	ano +
perla	ano +	ano +	nápověda -	ne -	ano -
kufr	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
C					
cihla	nápověda +	ano +	ano +	nápověda +	ano +
cop	ano +	■copánek +	■copánek +	ne +	■copánek +
opice	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
pecka	ano +	ano +	ano +	ano +	nápověda +
klec	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
S					
sněhulák	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
sánky	■sáně +	■sáně +	■sáně +	ano +	ano +
pusa	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
kostel	ano +	ano +	ne +	ano +	ano +
pes	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
Z					
zelí	ano +	ano +	nápověda +	nápověda +	ano +
zeď	ano +	ne +	nápověda +	ano +	ano +
koza	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
hvězd	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
Č					
čepice	ano -	ano +	ano +	ano +	ano -
červ	ano +	ne +	nápověda +	ano +	ne +
pavučina	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
kočka	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +
míč	ano +	ano +	ano +	ano +	ano +

Š					
šála	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
šipka	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
košile	ano +	ano +	ano +	ne +	nápověda -
taška	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
koš	■košík +	■košík +	■košík +	■košík +	■košík -
Ž					
žába	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
želva	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
louže	ano +	nápověda +	ano +	ne +	ne -
ježek	ano +	ano +	ano +	ano +	ano -
L					
lopata	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
lampa	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
kolo	ano +	ano +	ano -	ano -	ano +
balón	ano +	ano +	ano -	ano -	ne +
pytel	ano +	ano +	ano -	ano +	ano +
čas vyšetření	7,21min.	8,10min.	8,35min.	8,01min.	11,05min.

6.6.1 Hodnocení z hlediska kritérií- výběru slov

V I. určili všechna slova téměř bez problému. Pouze ve dvou případech nesplnila daná slova svoji funkci. A to hrách a cop, ve kterých došlo ke zdobnění na copánek a hrášek, a tím pádem se uzavřená slabika změnila na otevřenou. I když z takto malého vzorku nelze dělat závěry, přesto bychom tato slova doporučili vyměnit za vhodnější, například cedník a hroch, jejichž zdobnělá varianta není tolik užívaná.

Ve II. uspěla také většina slov. Slovo koš měli probandi tendenci zdobňovat a tím se hláska š přesunula z konce slova doprostřed. Což mohlo být způsobeno také nepovedeným zobrazením předmětu. Pro diagnostiku by tedy bylo lepší toto slovo také nahradit například slovem myš.

Můžeme si povšimnout, že slovo kuře v první metodě diagnostiky nebylo zdobňováno, kdežto ve druhé metodě téměř pokaždé.

Slova byla vhodně navržena pro sledovanou skupinu, z hlediska úspěšnosti můžeme říci, že byla také vhodně vyobrazena.

6.6.2 Hodnocení z hlediska výslovnosti

U některých probandů si můžeme povšimnout, že přestože výslovnost dané hlásky zvládají, mohou ji v některých slovech, která tuto hlásku obsahují, vyslovovat chybně. Tohoto jevu jsme si povšimli u Terezy, která ve slově kořen vyslovila hlásku ř chybně i přesto, že v ostatních slovech obsahujících hlásku ř chybu neudělala. To ani ve slově kuře, které zdrobnila na kuřátko, a tím se slabika změnila na uzavřenou. Z hlediska kritérií uzavřenosti slabik jej můžeme postavit na stejnou úroveň se slovem kořen. Domníváme se, že je to způsobeno tím, že slovo kořen není tolik frekventované a na rozdíl od slova kuře patří spíše do pasivního slovníku dané skupiny.

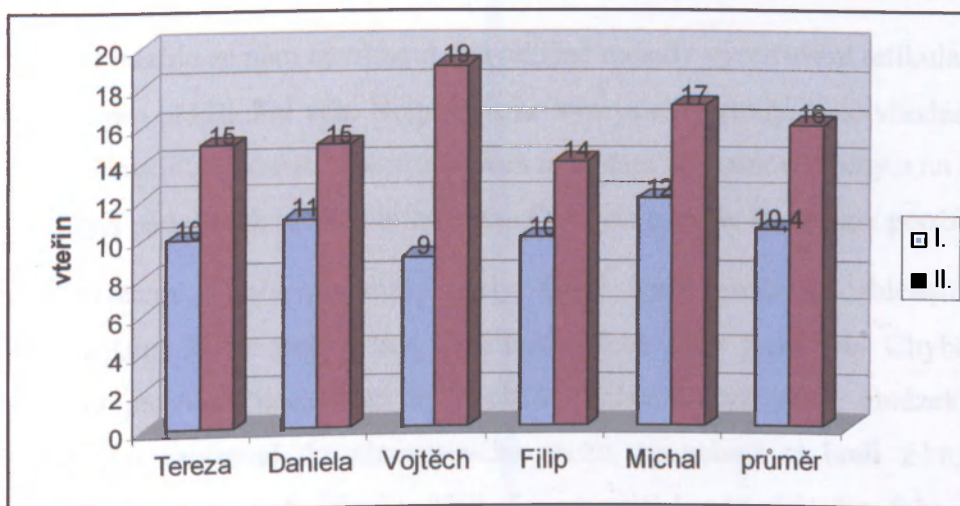
Proto je pro diagnostiku dobré volit méně frekventovaná slova. Slova, která děti znají, ale aktivně je příliš nepoužívají. Pokud by se podařilo diagnostiku sestavit z těchto pro děti obtížnějších slov, mohli bychom slova jako např. kuře úplně vypustit, a tím bychom dobu diagnostiky zkrátili.

To, že není pro diagnostiku vhodné volit slova s více obtížnými hláskami, si můžeme dokázat na slovu čepice, které probandi zaměňovali za slovo „cepice“, i když v ostatních slovech většinou vyslovili hlásku č bezchybně. Nesprávnou výslovnost hlásky č přisuzujeme právě zdvojení sykavek.

6.6.3 Hodnocení z hlediska času

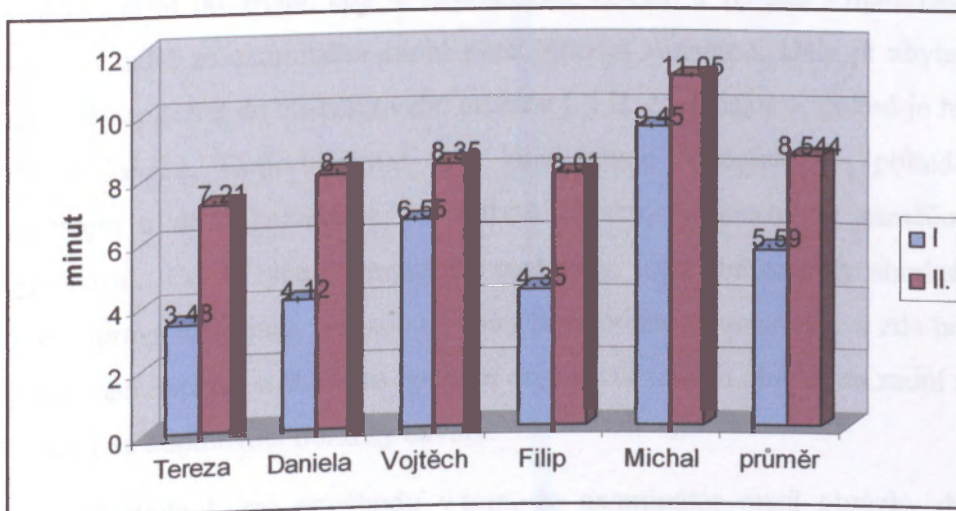
Zaměřili jsme se nejen na dobu trvání diagnostiky samotné, ale také na čas strávený vysvětlením, jak se bude při dané metodě postupovat. Zjistili jsme, že vysvětlení metod není složité a je možné to provést v několika vteřinách. Dobu porovnání můžeme porovnat v grafu uvedeném níže. Z toho grafu můžeme určit, že vysvětlení I. je v průměru o pět až šest vteřin kratší než II, což je zanedbatelné. Hodně zde závisí na examinátorovi, jak je vysvětlení podáno.

Graf číslo 2 – Doba vysvětlení I. a II. probandům

Čas vyšetření, jak můžeme vidět v níže uvedeném grafu, je rozdílný u každého probanda. Bude tedy závislý na individualitě jedince. Dále je vidět značný časový rozdíl mezi I. a II.

Graf číslo 3 – Doba trvání I. a II.

Diskuze:

Podařilo se nám navrhnout dvě odlišné metody vyšetřování artikulace, které jsou vhodné pro předškolní věk. Nejprve jsme vymysleli metody, poté vhodná slova, která jsme zakreslili, vytvořili jsme si k oběma metodám záznamové archy a na závěr jsme je ověřili na pěti dětech předškolního věku. Obě tyto metody by se daly použít v praxi.

Dětem se oba materiály líbily. Čtyři z pěti probandů shledali II. materiál zábavnějším. Je to zřejmě tím, že s materiálem sami pracovali. Chybějící obrázky s velkou přesností dosazovali na chybějící místa. Když jeden obrázek dokončili a examinátor zapisoval do záznamového archu, spontánně si brali z hromádky další obrázek. Jednomu probandovi se líbil více materiál I. a to zřejmě z toho důvodu, že si nebyl příliš jistý, kam daný obrázek přiřadit a také musel udělat několik úkonů najednou.

Examinátor shledal výhodnější metodu II., a to hlavně z hlediska zaznamenávání do archu. Obrázky k I. musel examinátor držet v ruce, otáčet a přitom ještě zaznamenávat do archu, což je nepraktické, kdežto u II. děti s materiálem pracovaly samy, a tudíž se examinátor mohl plně věnovat záznamu. Dále je zbytečné a časově náročné zapisovat do záznamového archu u I. i II. znaménko +, pokud je hláska správně odartikulována. Doporučujeme tedy psát pouze znaménko –, pokud hlásku dítě nevysloví a další poznámky, jako např. hlásku, za kterou je zaměňována, zda je vypuštěna... Co se týče spolupráce s probandy, jsou obě metody shodné. Důležitá je také příprava materiálu, jak jsou obrázky poskládané za sebou u I. a zda nechybí nějaký doplňovací obrázek u II. Proto bychom doporučili nalepit obálku na zadní stranu A4, do které by se doplňovací obrázky dávaly.

Metoda I. má nevýhodu v tom, že examinátor musí obrázky držet v ruce a přemítat je. Z toho důvodu se hůře zapisuje do záznamového archu a také v tom, že obrázky jsou směřované na dítě, tím pádem nad nimi nemá přímou zrakovou kontrolu. Její velkou výhodou je krátký čas, za který je možné provést tuto diagnostiku a také to, že vyšetřovatel může s časem pracovat tj., že se u některého obrázku může zastavit déle. V metodě bychom doporučili vyměnit všechna slova, která obsahují 2 těžké hlásky, což jsou ředkvička, kříž a čepice za slova ředkev, kořen, čokoláda. Dále slova, která všichni

probandi zdobnili, a tím se porušilo naše kritérium shluků. Byla to slova hrách a cop a vyměnili bychom je za slova hroch a cedník, u kterých tolik nedochází k zdobňování. Dále bychom obrázky doporučili svázat do kroužkové vazby se stojánkem pro lepší manipulaci.

Diagnostická metoda číslo II má velkou výhodu, že po vysvětlení, jak s ní mají děti pracovat, už pracují samostatně. Z toho důvodu se examinátor může plně věnovat záznamovému archu, do kterého není problém zaznamenávat, i když slova jednotlivých hlásek nejsou srovnána přesně podle toho, jak je děti přiřazují a vyslovují. Tato diagnostická metoda je náročnější na čas. Pro tuto metodu bychom také doporučili nahradit slova s více obtížnými hláskami, která jsou ředkvička, sekera, čepice, červ za slova ředkev, velryba, čokoláda a čáp. Z hlediska kritérií nesplnilo slovo koš, ve kterém se nám po zdobnění přesunulo š z konce slova doprostřed, proto bychom ho nahradili např. slovem myš.

Je samozřejmě mnoho faktorů, které mohly ovlivnit naše ověřování, ke kterým patří například malý vzorek probandů a nestejně zastoupení obou pohlaví. Dále mohly ovlivnit diagnostiku nepřesné kresby, nevhodně zvolená slova pro předškolní věk, prostředí, ale také individuální vlastnosti dítěte. V neposlední řadě také to, že děti mají špatně osvojený daný pojem, nebo o něm mají zkreslenou představu na základě vlastní zkušenosti. Výsledky ověření mohl ovlivnit i samotný examinátor, jelikož neměl žádné předešlé zkušenosti s vyšetřováním artikulace.

Závěr

Vypracovali jsme tedy dva návrhy na vyšetřování artikulace, které jsme ověřili i v praxi. Přesto bychom doporučili některá slova vyměnit za vhodnější.

Zjistili jsme, že literatury k rozpracování naší problematiky je dostatek, ale převážně starších titulů. V nových knihách se o dané problematice také dočteme, ale ve většině případech se jedná o citace právě ze starších knih. V teoretické části jsme se snažili nastínit vše kolem tematiky artikulace, podmínek pro její správné tvoření a diagnostiky. Také jsme se snažili poukázat na specifika předškolního věku.

Důležité pro nás je, že jsou obě tyto metody pro děti zábavné, udrží danou dobu pozornost. Examinátor je schopen sledovat výslovnost, dítě i zaznamenávat do záznamového archu. Obě tyto metody jsou časově dostupné. Metoda II. je časově náročnější, ale čtyřem z pěti probandů přišla zábavnější, což je také důležité brát v potaz. Na výzkumech jsme si ukázali, že narušené komunikační schopnosti u dětí neustále přibývá, proto je toto téma důležité dále rozvíjet a propracovávat.

Standardizovaný test artikulace by usnadnil logopedům a dalším odborníkům práci s hledáním a vytvářením materiálu a pomohl by diagnostiku sjednotit. Tento materiál je vhodný nejen pro logopedy a speciální pedagogy, ale může s nimi také pracovat laik, proto může orientačně sloužit pedagogům v mateřských školách.

Pro ucelenost těchto metod by bylo vhodné navrhnout materiál nejenom pro devět nejčastěji narušených hlásek, ale pro celou českou abecedu. Poté ho ověřit na větším množství dětí v různém věku čtyřletých, pětiletých, šestiletých popřípadě sedmiletých.

Seznam literatury

- BENEŠOVÁ, E. , BUBENÍČKOVÁ, M. JANOTOVÁ, N. , JANOTA, P. A KOL. *Průzkum výslovnosti u školních začátečníků v Praze v Roce 1989 In Česká logopedie 1991*. 1. vydání, Praha: Knižní podnikatelský klub, 1991. 50-54 s. ISBN 80-85-267-21-7
- DIDEROT, Všeobecná encyklopedie ve čtyřech svazcích, 2. upravené vydání, Praha: DIDEROT, 1998, 1/4, 726s. , ISBN 80-85841-17-7 (soubor), ISBN 80-85841-31-2
- DVONČOVÁ, J. , NÁDVORNÍKOVÁ, V. *Diagnostika a odstraňování dyslalie; foneticko-logopedický aspekt*. 1. vydání, Bratislava: Slovenské pedagogické nakladatelství, 1983. 155 s.
- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník: terminologický a výkladový*. 3. upravené a rozšířené vydání. Žďár nad Sázavou: Logopaedia clinica, 2007. 248 s. ISBN 978-80-902536-6-7
- DVOŘÁK, J. *Slovní patlavost: verbální dyspraxie*. 1. vydání. Žďár nad Sázavou: Logopaedia clinica, 1999. 124s. ISBN 80-902536-0-1
- EDELSBERGER *Defektologický slovník*. 3. upravené vydání, Jinočany: HaH, 2000. 418 s. ISBN 80-86022-76-5
- HÁLA, B. SOVÁK, M. *Hlas-řeč-sluch*. 3. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955. 355 s.
- HOUSAROVÁ, B. *Vývoj řeči z pohledu logopeda In Speciálněpedagogická čítanka*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 2003. 136-161 s. ISBN 80-7290-109-5
- HUBÁČEK, J. *O zvukové stránce Českého jazyka*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 146 s.
- KÁBELE, F. , FILCÍKOVÁ, M. *Logopedie*. 2. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966. 107 s.
- KÁBELE F. , PÁVKOVÁ B. *Obrázková škola řeči*. 1. vydání, Praha: pedagogické nakladatelství, 1988. 104 s.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie II a III*. Brno: Paido, 1998. 101 s. ISBN 80-85931-62-1

- KLENKOVÁ, J. *Logopedie*. 1. vydání, Praha: GRADA, 2006. 224 s. ISBN 80-247-1110-9
- NÁDVORNÍKOVÁ, V. *Diagnostika dyslalie In Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vydání, Praha: Portál, 2003. s. 169- 199 ISBN 80-7178-801-5
- OHNESORG, K. *Fonetika pro logopedy*. Praha: Univerzita Karlova v Praze- Pedagogická fakulta, 1985. 92 s.
- Ottova encyklopedie obecných vědomostí*. 1908. dostupné z <http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/331163-slabika> [online][cit. 15.2. 2009]
- PALKOVÁ, Z. *Fonetika a fonologie Češtiny*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 1994. 367s. ISBN 80-7066-843-1
- POKORNÁ, J. VRÁNOVÁ, M. *Přehled české výslovnosti: Logopedická a ortoepická cvičení pro dospělé*. 1. vydání, Praha: Portál, 2007. 925 s. ISBN 978-80-7367-169-3
- PŮSTOVÁ, Z. A KOL. *Zpráva o průzkumu správné výslovnosti u žáků prvních ročníků ZŠ 1999/2000 In Česká logopedie 2000*. 1. vydání, Praha: Galén, 2000. 100-115 s. ISBN 80-7262-135-1
- ROMPOLRTL, M. *Základy fonetiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1973. 158 s.
- SEEMAN, M. *Poruchy dětské řeči*. 1.vydání, Praha: Státní zdravotnické nakladatelství, 1955. 268 s.
- SALMONOVÁ, A. *Dyslalie In Klinická logopedie*. 2. aktualizované vydání, Praha: Portál, 2007. s.332-359 ISBN 978-80-7367-340-6
- SOVÁK, M. *Elementární logopedická diagnostika, terapie a prevence*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978. 130 s.
- SOVÁK, M. *Logopedie*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1965. 302 s. č. 16-920-66
- SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. 2. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986. 226 s.
- SVAČINA, S. *Vady výslovnosti*. Trutnov: OPS Trutnov, 39. s.
- ŠÍŠKA, Z. *Fonetika a fonologie*. 1. vydání, Olomouc. Univerzita Palackého v Olomouci- pedagogická fakulta, 2003. 64 s. ISBN 80-244-0428-1
- ŠTEJGERLE, L. *Úvod do logopedie a logopedické praxe*. Brno: Krajský pedagogický ústav v Brně, 1969. 51 s.

TRÁVNÍČEK, F. *Úvod do české fonetiky*. Praha: Česká grafická unie, 1932. 122 s.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I., dětství a dospívání*. 1. vydání, Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8

VYŠTEJN, J. *Vady výslovnosti :aktuální problémy speciální pedagogiky*. 1. vydání, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1979. 128 s.

Přílohy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 : zadání bakalářské práce

Příloha č. 2 : záznamový arch I.

Příloha č. 3 : záznamový arch II.

Příloha č. 4 : CD s obrázky k I. a II

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Pedagogická fakulta
katedra speciální pedagogiky

Zadání bakalářské práce

Jméno a příjmení: Adéla Svobodová

Datum narození: 12.8.1986

Adresa trvalého bydliště: Košumberk 75, LUŽE 538 54

Kontaktní adresa: Komenského 266, ROUDNICE N/L 413 01

obor studia: Speciální pedagogika e-mail: bubinka.svobodu@seznam.cz

Název práce v českém jazyce: **Návrh na vyšetřování artikulace u dětí
předškolního věku**

Název práce v anglickém jazyce: **Diagnostic proposal for the articulation of
preschool children**

Vedoucí práce: PaedDr. Blanka Housarová Ph.D.

Datum: 10.3.2008

Podpis

Svobodová
.....

Jméno a příjmení..... Datum vyšetření.....

Datum narození..... Věk.....

Mateřská škola.....

Ř				
řepa (CV)	ředkvička (CVC)	kuře (CV)	kříž (CCVC)	keř (CVC)

R				
rvba (CV)	rak (CVC)	pero (CV)	nračn (CCVC)	kufr (CC)

C				
cibule (CV)	cop (CVC)	opice (CV)	pecka (CVC)	klec (CCVC)

S				
sova (CV)	stan (CCVC)	žusa (CV)	žostel (CVC)	pes (CVC)

Z				
zámek (CV)	žvon (CCVC)	koza (CV)	hvězd (CCVC)	

Č				
čepice (CV)	čán (CVC)	pavučina (CV)	kocka (CVC)	míč (CVC)

Š				
šaty (CV)	šnek (CCVC)	košile (CV)	papoušek (CVC)	myš (CVC)

Ž				
žába (CV)	želva (CVC)	lyže (CV)	ježek (CVC)	

L				
lopata (CV)	luk (CVC)	kolo (CV)	vlajka (CCVC)	motyl (CVC)

Jméno a příjmení..... Datum vyšetření.....

Datum narození..... Věk.....

Mateřská škola.....

Ř				
řeka (CV)	ředkvička (CVC)	kuře (CV)	kořen (CVC)	keř (CVC)

R				
ryba (CV)	rak (CVC)	sekera (CV)	peria (CVC)	kufr (CC)

C				
cihla (CV)	cop (CVC)	opice (CV)	pecka (CVC)	klec (CCVC)

S				
sněhulák (CCV)	šánky (CVC)	žusa (CV)	kostel (CVC)	nos (CVC)

Z				
zelí (CV)	zeď (CVC)	koza (CV)	hvězdy (CCVC)	

Č				
čepice (CV)	červ (CVCC)	pavučina (CV)	kočka (CVC)	mič (CVC)

Š				
šála (CV)	šipka (CVC)	košile (CV)	taška (CVC)	koš (CVC)

Ž				
žába (CV)	želva (CVC)	louže (CV)	ježek (CVC)	

L				
lopata (CV)	lampa (CVC)	kolo (CV)	balón (CVC)	pvitel (CVC)